

Közben a rendi fórumokon kívül is jelentkeztek olyan személyek vagy csoportok, akik a maguk nézeteinek a nyilvánosság előtt is hangot adtak. *Táncsics Mihály* röpirataiban egyfajta plebejus demokráziust képviselt, amelyen felismerhető az utópista szocialisták hatása is. Pesten szerveződött az a fiatal értelmiségiekből, írókból, költőkből álló csoport – német és olasz mintára *Fiatel Magyarország*nak nevezték őket –, amely együttműködött a liberális ellenzékkel, bár annál radikálisabb nézeteket vallott, s a gyökeres átalakulás, sőt némelyikük (Petőfi) a forradalom híve volt. Írásaik az *Élelképek* című folyóiratban jelentek meg, s 1847 végétől a Pálvax kávéházban gyűltek össze.

Az utolsó rendi országgyűlés 1847. november 11-én nyílt meg Pozsonyban. Másnap a rendek nádorrá választották az év elején elhunyt József nádor fiát, István főherceget. A királyi előterjesztések javasolták az előző országgyűlésen az ellenzék által benyújtott törvényjavaslatok egy részének megtárgyalását. A reformjavaslatokat kerületi üléseken és bizottságokban tárgyalták, s elvben elfogadták (1848 januárjában a főrendek is) a kötelező örökváltságot, a házi adó közös viselését, a hadiadót azonban a megyék többsége nem vállalta. Az alsótáblán megkezdtek a sétélnyi felírat kidolgozását, amelyben heves támadást intéztek az adminisztráció rendszer ellen. A főrendek azonban elutasították a felírat javaslatát. Erre Kossuth azt javasolta, hogy egyáltalán ne küldjenek az uralkodónak választmányos támadássorozatokat intéztek a kormány ellen. 1848 januárjában Palermóban és Nápolyban forradalom tört ki, ennek hírére Kossuth február 25-én bejelentette, hogy reformokat és az örökös tartományok számára alkotmányt követelő felírat javaslatot készít az országgyűlés elé terjeszteni. Ezt azonban az ellenzéki követek konferenciája nem támogatta. Miután a nádornak és a kormánynak reformszándékai hangztatásával sikerült több ellenzéki követet maga mellé állítania, február végére kiegyenlítetté váltak az erőviszonyok. Ilyen helyzetben érkezett Pozsonyba 1848. március 1-jén a februári párizsi forradalom híre.

Erdélyben a rendeleti kormányzás időszaka egy évtizeddel tovább tartott, mint Magyarországon. 1811 után csak 1834-ben került sor a diéta egybehívására. Az erdélyi reformellenzék jóval gyengébb és mérsékeltabb volt, mint a magyarországi, ennek következtében az erdélyi országgyűléseken nem a társadalmi reformok kerültek előtérbe, hanem az alkotmány védelme. Három kérdés szerepelt a kor erdélyi diétáin: az úrbérendezés, az unió és a magyar hivatalos nyelv ügye. Az első esetben a haladó rendezést akadályozta a földesurak érdeke, az utóbbi kettő esetében pedig a szászok tanúsítottak erőteljes ellenállást, bár az uniót a magyar arisztokrácia és nemesek egy része sem támogatta lelkesen. Így Erdélyben 1848 előtt semmi olyan érdemleges reform nem született, amely a polgári átalakulás irányába mutatott volna.

5.1.13. A nemzetiségi kérdés jelentkezése Nemzeti ébredési mozgalmak

A közös haza, az együtt átélt történelem a megelőző évszázadokban sajátos összetartozás-tudatot, szolidaritást alakított ki a Kárpát-medence különböző nyelvű és eredetű népei között. A társadalom nem nyelv és etnikum alapján tagolódott, hanem rendek szerint. A *natio Hungaricának*, vagyis a politikai jogokkal rendelkező rendi nemzethez a magyarral egyenjogú tagja volt a szlovák, román vagy a dunántúli horvát nemes, még akkor is, ha egy szót sem tudott magyarul. A belső konfliktusok nem „nemzeti” ellentétek voltak, nem népeket állítottak egymással szembe, hanem rendeket, társadalmi csoportokat. Ennek a soknépű országnak a kormányzást, igazgatását, a különböző népek közéleti kommunikációját megkönnyítette, hogy a 19. század első feléig a latin volt az államélet, valamint a közép- és felsőfokú oktatás hivatalos nyelve. A közigazgatásnak és a bíraskodásnak a néppel közvetlenül érintkező szintjén, az egyházközösségekben, az alsófokú iskolákban, a szakmai testületekben mindenütt a helyi lakosság anyanyelve érvényesült. A egyes lakosságú vidékek nemessége, értelmisége és polgársága köztében általános volt a többnyelvűség. A modern nacionalizmus megjelenése nyomán ez a helyzet fokozatosan megváltozott. A közös haza iránti lojalitás szála gyengült, a 18. században még eleven *hungarus* állampatriotizmus helyét modern nemzet tudatok foglalták el, amelyek szembeállították egymással a Kárpát-medence népeit.

A 19. századi Magyarországon két fajta nemzetfogalom, nemzeti ideológia állt szemben egymással, s ez a kettség az egész korabeli Európára jellemző volt. Az egyik, amelyet a francia felvilágosodás fogalmazott meg, a nemzetet politikai kategóriának tekintette, meghatározott területhez, politikai intézményrendszerhez, végül soron az államhoz kötötte, s az állampolgárok összességével azonosította. (A nagy francia Enciklopédiában a nyelv, az etnikum egyáltalán nem szerepel a nemzet ismételtei között.) E fogás szerint csak az a nép alkot nemzetet, amelynek történetileg kialakult önálló államisága vagy legalábbis területhez kötött politikai autonómiája van. A modern állam tehát nemzetállam, amelyben csak egy nemzet élhet, de ennek tagja minden állampolgár, tekintet nélkül nyelvére, etnikumára. A politika nacionalizmussal, az állam nemzetet eszméjével szemben a másik fogás az *etnikai-nyelvi nacionalizmus* a nemzetet az államtól független, a politikai szerveződést megelőző, elsődleges természeti képződménynek tartotta, amelynek meghatározó jegye a közös etnikum, a nyelv, a népi hagyomány vagy amint ennek a nemzeteszemének megfogalmazója, Herder mondotta: a „népszellem”. Minden önmaga tudatára ébredt népi, nyelvi közösségnek természetes joga van a nemzeti létéhez, a saját nemzeti politikai intézményekhez, végül soron a nemzeti örendelkezéshez.